

Спеціальна освіта: стан та перспективи: матеріали Всеукр. (заочної) наук.-практ. конф. Присвя. 5-річчю кафедри корект. освіти та спец. Психол. (Харків, 17-18 травня 2017 року) / ред. кол. О.І.Проскурняк, В.Є. Коваленко, А.В. Явтушенко; Департамент науки і освіти, Харків. обл. держ. Адмін., Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради – Харків, 2017. – С.275-278

В.В.Замолотнева
асистент кафедри корекційної освіти
Херсонського державного університету

Діагностика стану сформованості фонематичних процесів у дітей з порушеннями опорно-рухового апарату

Ключові слова: патологія мовленнєвого розвитку, порушення опорно-рухового апарату, фонематичні процеси, рання діагностика, логопедична допомога.

Ключевые слова: патология речевого развития, нарушения опорно-двигательного аппарата, фонематические процессы, ранняя диагностика, логопедическая помощь.

Key words: speech pathology, musculoskeletal disorders, phonetic processes, early diagnosis, logokorekciyna work.

Правильна, чітка вимова – одна із найважливіших передумов подальшого повноцінного розвитку дитини, процесу її соціальної адаптації, тому виявлення і усунення порушень мовленнєвої функції необхідно проводити у найбільш ранні строки.

Однією із категорії дітей, що потребують допомоги логопеда при розвитку мовлення, у тому числі фонематичних процесів, виступають діти, які мають порушення опорно-рухового апарату. Проблема порушень мовної функції, зокрема фонематичного слуху й фонематичного сприйняття, в цих дітей на сьогоднішній день є недостатньо вивченою.

Діти з порушенням опорно-рухового апарату (ОРА) – неоднорідна за етіологією виникнення порушень група, але переважна більшість дітей має в анамнезі ураження центральної нервової системи. Це діти з пухлинами і

травматичними пошкодженнями головного мозку, дитячим церебральним паралічем, діти з ураженням нервових шляхів, пошкодженням спинного мозку. Окрему групу становлять діти із сполученням ураження нервової системи та ОРА внаслідок пологових травм [2,56].

Аналіз останніх публікацій і результати досліджень засвідчують, що у дітей із порушенням ОРА через недорозвиток або зниження моторних функцій часто має місце порушення діяльності слухового аналізатора. Так, може спостерігатися зниження слуху на високочастотні тони і збереженість на низькочастотні. При цьому наявними є характерні порушення звуковимови. Дитина, яка не чує звуків високої частоти (т, к, с, п, е, ф, ш) утруднюється у їх вимові і у мовленні пропускає їх або замінює іншими звуками [4,12].

Для переважної більшості дітей зазначеної категорії характерною є недостатність фонематичного слуху, яка проявляється в тому, що діти не розрізняють звуки і звукосполучення, однаково сприймають слова-квазіомоніми.

В деяких випадках, коли немає зниження гостроти слуху відмічаються недостатність слухового сприйняття і слухової пам'яті.

На нашу думку, для того, щоб виявити, яким саме чином порушені або недорозвинені фонематичні процеси у дітей із ОРА, необхідно детально проаналізувати стан таких параметрів: (методики Г.А.Волкової, Г.В.Чиркіної, Р.І.Лалаєвої та інш.)

1. Дослідження фонематичного сприйняття (диференціація фонем за ознаками дзвінкості-глухості, твердості – м'якості, за місцем і способом творення: передньоязикові – задньоязикові, передньоязикові – середньоязикові, середньоязикові – задньоязикові, губні – передньоязикові, губно-губні – губно-зубні, передньоязикові зімкнені – передньоязикові щілинні, свистячі – шиплячі, вібранти – зімкнено-прохідні ротові).

2. Дослідження фонематичного аналізу:

- 2.1 Виділення звуку на фоні слова;
- 2.2 Визначення першого і останнього звуків у словах;
- 2.3 Визначення кількості і послідовності звуків у слові;
- 2.4 Визначення місця звуку по відношенню до інших звуків;
- 2.5 Знаходження спільного звуку у словах. [1,14-18]

3. Дослідження фонематичного синтезу.

4. Дослідження фонематичних уявлень:

- 4.1 Підбір слів, які складаються із певної кількості звуків;
- 4.2 Підбір слів із заданим звуком на початку (в кінці слова).

5. Дослідження складового аналізу і синтезу:

- 5.1 Виділення складу на фоні слова;
- 5.2 Визначення кількості складів у слові;
- 5.3 Визначення послідовності складів у слові;
- 5.4 Складання слів із складів.

6. Фонетичний розбір слова.

7. Дослідження фонематичного контролю. [1,67]

Після закінчення обстеження необхідно провести ретельний аналіз допущених помилок. Так, про недорозвиток у дітей фонематичного уявлення свідчатимуть помилки такого типу:

- В процесі звукового аналізу слів заміни одних фонем іншими опозиційними (глухих дзвінками і навпаки);
- заміни фонем за місцем і способом творення, за участю середньої спинки язика, за участю м'якого піднебіння і язичка.

Помилками, які вказують на труднощі контролю за процесом аналізу фонем у слові, будуть такі:

- Зміна послідовності звуків у слові;
- пропуски окремих звуків в слові в процесі аналізу (такі пропуски не об'єднані певною закономірністю);
- називання зайвих звуків у слові;
- декількаразове повторення одного і того самого звука або комплексу звуків.

Помилки, які свідчать про труднощі аналізу слова:

- Невміння виділити звук зі слова;
- виділення цілого складу замість окремого звука;
- не вміння визначати місце звука в слові.

Помилки, які свідчать про труднощі синтезу слова:

- пропуски другого приголосного звука при збігах приголосних;
- пропуски приголосних звуків в середині та в кінці слова;
- пропуски голосного звука, який стоїть після приголосного

[2,132].

Таким чином, проведення ранньої діагностики стану сформованості фонематичних процесів у дітей з порушенням опорно-рухового апарату сприятиме більш швидкому та ефективному усуненню виявлених недоліків та попередить негативний вплив мовленнєвих вад на формування особистості та на весь психічний розвиток дитини.

Література:

1. Волкова Г.А. Методика психолого-логопедического обследования детей с нарушениями речи. Вопросы дифференциальной диагностики: Учебно-методическое пособие / Г.А. Волкова. – СЕЮ,: ДЕТСТВО-ПРЕСС, 2004. – 144 с.
2. Гаврилова Н.С. Порухення фонетичного боку мовлення у дітей. / Н. С. Гаврилова. Монографія. – Кам янець-Подільський: Друк-Сервіс, 2011. – 200 с.
3. Чиркина Г.В. Методы обследования речи у детей: Пособие по диагностике речевых нарушений / под ред. Г.В. Чиркиной. – 4-е изд., доп. – М.: АРКТИ,2005. – 240 с.
4. Тищенко В.В. Ієрархія фонематичних процесів в онтогенезі дитячого мовлення / В.В. Тищенко // Теорія і практика сучасної логопедії: Збірник наукових праць: Вип.4. – К.: Актуальна освіта, 2007. – С.3-18.